

SIYOSIY NUTQLARDA TA'SIRCHANLIK STRATEGIYALARI

Ochilova Marjona Olimjon qizi

Termiz davlat universiteti O'zbek filologiyasi fakulteti

Filologiya tillarni o'qitish: o'zbek tili

ta'lim yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada siyosiy nutqlarda ta'sirchanlikni ta'minlovchi asosiy strategiyalar, ularning lingvistik va pragmatik xususiyatlari tahlil qilinadi. Siyosiy diskursda notiqning auditoriyaga ta'sir ko'rsatishi, jamoatchilik fikrini shakllantirishi va muayyan g'oyalarni targ'ib etishida qo'llaniladigan kommunikativ usullar yoritiladi. Shuningdek, siyosiy nutqlarda emotsional-ekspressiv vositalar, ritorik savollar, takrorlar, metaforalar, murojaat shakllari hamda "biz" va "ular" qarama-qarshiligi kabi strategiyalarning o'rni ochib beriladi.

Kalit so'zlar: siyosiy diskurs, siyosiy nutq, ta'sirchanlik strategiyasi, kommunikativ vosita, ritorika, pragmatika, auditoriya, manipulyativ usullar.

Kirish

Jamiyat hayotida siyosiy nutq muhim kommunikativ vositalardan biri hisoblanadi. Siyosiy arboblardan, davlat rahbarlari va jamoat vakillari o'z qarashlarini ifodalash, xalqni ma'lum g'oya atrofida birlashtirish hamda ijtimoiy jarayonlarga ta'sir ko'rsatish uchun nutqdan foydalanadilar. Siyosiy nutqning asosiy vazifasi faqat axborot yetkazish emas, balki tinglovchining dunyoqarashi, munosabati va xatti-harakatlariga ta'sir qilishdan iborat. Siyosiy kommunikatsiyada ta'sirchanlik masalasi tilshunoslik, pragmatika, ritorika va siyosiy lingvistika yo'nalishlarida keng o'rganiladi. Chunki siyosiy nutqning muvaffaqiyati ko'pincha undagi mazmun bilan bir qatorda, fikrni qanday shaklda yetkazishga ham bog'liq bo'ladi.

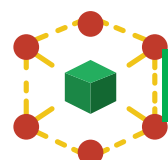
Siyosiy nutqning ta'sirchanlik xususiyati

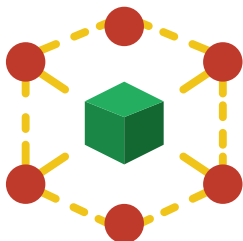
Siyosiy nutqning ta'sirchanligi notiq va auditoriya o'rtasidagi kommunikativ munosabatni samarali tashkil etish orqali yuzaga keladi. Ta'sirchan nutq tinglovchining hissiy holatiga, fikrlash jarayoniga va ijtimoiy qarashlariga ta'sir ko'rsatadi.

Siyosiy nutqlarda uch asosiy ta'sir mexanizmi mavjud:

Mantiqiy ta'sir (logos) – dalillar, statistik ma'lumotlar va asoslangan fikrlar orqali ishontirish.

Hissiy ta'sir (pathos) – tinglovchining tuyg'ulariga murojaat qilish.

Ishonchlilik (ethos) – notiqning obro‘si, tajribasi va shaxsiy pozitsiyasi orqali ta’sir ko‘rsatish.

Ushbu uch omil uyg‘unligi siyosiy nutqning samaradorligini oshiradi.

Siyosiy nutqlarda qo‘llaniladigan asosiy ta’sirchanlik strategiyalari

1. Auditoriyaga murojaat strategiyasi

Siyosiy nutqlarda tinglovchiga bevosita murojaat qilish keng qo‘llaniladi. “Hurmatli yurtdoshlar”, “aziz fuqarolar”, “kelajagimiz bunyodkorlari” kabi murojaat shakllari notiq va auditoriya o‘rtasida yaqinlik hissini shakllantiradi. Mazkur strategiya orqali siyosatchi o‘zini xalq bilan bir qatorda namoyon qiladi va ijtimoiy birlik g‘oyasini kuchaytiradi.

2. “Biz” va “ular” strategiyasi

Siyosiy diskursda shaxs olmoshlaridan foydalanish katta ahamiyatga ega. Ayniqsa, “biz” olmoshi birlik, hamjihatlik va umumiy maqsad tushunchalarini ifodalash uchun ishlatiladi. Masalan, “Biz yangi taraqqiyot yo‘lida birgalikda harakat qilamiz” kabi ifodalar jamiyat a‘zolarini yagona maqsad atrofida birlashtirishga xizmat qiladi. “Ular” shakli esa ayrim holatlarda muayyan guruh yoki qarashlarni ajratib ko‘rsatish, qarama-qarshi pozitsiyani ifodalash vositasi sifatida namoyon bo‘ladi.

3. Emotsional-ekspressiv vositalardan foydalanish

Siyosiy nutqning ta’sirchanligini oshirishda hissiy bo‘yoqdor so‘zlar muhim o‘rin tutadi. “Buyuk kelajak”, “tarixiy imkoniyat”, “xalq manfaatlar”, “muqaddas Vatan” kabi birliklar tinglovchida ijobiy hissiyot uyg‘otishga xizmat qiladi. Bunday vositalar nafaqat axborot beradi, balki auditoriyaning hissiy munosabatini ham shakllantiradi.

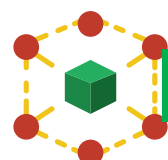
4. Takrorlash strategiyasi

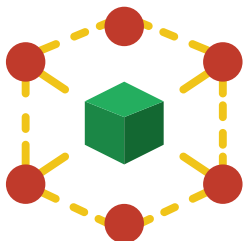
Takror siyosiy nutqlarda eng samarali ritorik usullardan biridir. Muayyan so‘z yoki iboraning qayta-qayta qo‘llanishi asosiy g‘oyani kuchaytiradi va tinglovchi xotirasida mustahkam o‘rnashishiga yordam beradi. Masalan, “Biz ishonamiz, biz harakat qilamiz, biz g‘alaba qozonamiz” kabi parallel tuzilmalar nutqning ritmik va ta’sirchan bo‘lishini ta’minlaydi.

5. Metafora va ramziy obrazlardan foydalanish

Siyosiy nutqlarda murakkab ijtimoiy-siyosiy g‘oyalarni tushunarli yetkazish uchun metaforalardan foydalaniladi. “Yangi sahifa ochish”, “taraqqiyot yo‘lidan borish”, “kelajak poydevorini yaratish” kabi obrazli ifodalar siyosiy g‘oyalarni ommaga yaqinlashtiradi.

6. Ritorik savollar strategiyasi

Ritorik savollar tinglovchini fikrlashga undaydi va nutqning ta'sir kuchini oshiradi. Bunday savollar odatda javob talab qilmaydi, balki muayyan fikrni ta'kidlash uchun ishlatiladi. Masalan: "Biz farzandlarimiz kelajagi uchun bugun nima qilishimiz kerak?" kabi savollar auditoriyani muammoga e'tibor qaratishga undaydi.

7. Qadriyatlar va umumiy manfaatlarga murojaat qilish

Siyosiy nutqlarda milliy qadriyatlar, tinchlik, taraqqiyot, adolat, farovonlik kabi tushunchalarga murojaat qilish keng tarqalgan. Bu strategiya orqali notiq auditoriyaning umumiy e'tiqod va qadriyatlariga ta'sir ko'rsatadi.

Siyosiy nutqlarda pragmatik ta'sir vositalari

Pragmatik nuqtayi nazardan siyosiy nutq ma'lum kommunikativ maqsadga yo'naltirilgan faoliyatdir. Notiq nafaqat ma'lumot beradi, balki tinglovchini ishontirish, ruhlantirish yoki muayyan harakatga undashni ko'zlaydi. Buyruq-istak shakllari ("birgalikda amalga oshiramiz", "harakat qilaylik"), baholovchi birliklar va modal vositalar siyosiy nutqning pragmatik imkoniyatlarini kengaytiradi.

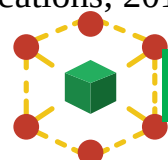
Xulosa

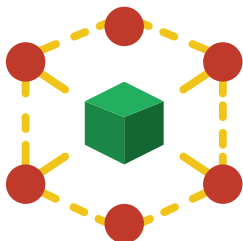
Siyosiy nutqlarda ta'sirchanlik strategiyalari jamiyat bilan samarali kommunikatsiya o'rnatishning muhim vositasi hisoblanadi. Siyosiy diskursda murojaat shakllari, "biz" konsepsiyasi, emotsional-ekspressiv birliklar, takrorlar, metaforalar va ritorik savollar orqali auditoriyaga kuchli ta'sir ko'rsatish imkoniyati yaratiladi.

Ta'sirchan siyosiy nutq nafaqat til vositalarining mahorat bilan qo'llanishini, balki auditoriyaning ijtimoiy, madaniy va psixologik xususiyatlarini hisobga olishni ham talab qiladi. Shu bois siyosiy nutqni o'rganish zamonaviy lingvistika va kommunikatsiya tadqiqotlarining dolzarb yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- 1.Aristotle. *Rhetoric*. Oxford: Oxford University Press, 2007.
- 2.Fairclough N. *Language and Power*. London: Routledge, 2015.
- 3.van Dijk T.A. *Discourse and Power*. London: Palgrave Macmillan, 2008.
- 4.Chilton P. *Analysing Political Discourse: Theory and Practice*. London: Routledge, 2004.
- 5.Lakoff G. *The Political Mind: A Cognitive Scientist's Guide to Your Brain and Its Politics*. New York: Penguin Books, 2008.
- 6.Wodak R., Meyer M. *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: SAGE Publications, 2016.

7. Арутюнова Н.Д. *Язык и мир человека*. Москва: Языки русской культуры, 1999.
8. Safarov Sh. *Pragmalingvistika*. Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2008.
9. Mahmudov N. *O'qituvchi nutqi madaniyati*. Toshkent: O'zbekiston, 2007.
10. Yo'ldoshev B. *Nutq madaniyati va uslubiyat asoslari*. Toshkent: Fan, 2010.

